

**RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ mgr Agnieszki DYMICKIEJ**

pt.: „Wpływ nowych technologii na praktyczne kształcenie pielęgniarek w opinii studentów kierunku pielęgniarstwo na przykładzie Monoprofilowego Centrum Symulacji Medycznej w Białej Podlaskiej.”

**Recenzent:** Prof. UWr dr hab. Barbara Wiśniewska-Paź

**Miejsce pracy:**

Zakład Socjologii Bezpieczeństwa i Edukacji  
Instytut Socjologii  
UNIwersytet Wrocławski

**Data wykonania recenzji:** 18.12.2022

Przedłożona do zrecenzowania praca doktorska Pani Mgr. Agnieszki Dymickiej została napisana pod kierunkiem pani dr hab. Urszuli Soler w ramach uprawnień doktorskich Wydziału Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Rozprawa jest bardzo obszerna, posiada logiczną strukturę, złożona jest z wprowadzenia określającego główny cel pracy oraz czterech rozdziałów (w tym trzech teoretycznych i jednego prezentującego analizę empiryczną zawierającą wyniki przeprowadzonych badań). Kontekst badań, ramy metodologiczne i warsztat badawczy zostały przedstawione we wstępie. Całość pracy zwieńczona jest wnioskami końcowymi z przeprowadzonych badań oraz zakończeniem. Rozprawę domyka obszerna bibliografia.

Tytuł doktoratu jest spójny z treścią dysertacji, choć mam zastrzeżenia do jednego z użytych określeń w tytule pracy. Praca ma charakter interdyscyplinarny, bardzo aktualny. Lokuje się na pograniczu socjologii (zwł. socjologii edukacji i socjologii pracy/zawodu), a także zagadnień związanych z innowacjami, nowoczesnymi technologiami oraz obszarem wirtualnej rzeczywistości ze szczególnym naciskiem kładzionym na aspekt zastosowania sztucznej inteligencji w obszarze edukacji i pracy (w tym nabywania kompetencji i wykonywania zawodu pielęgniarki/pielęgniara). Obecnie jest duże zapotrzebowanie na

analizy tego rodzaju problematyki. Szybkie tempo zmian, rozwój nowych technologii oraz nowe wyzwania stojące przed medycyną cywilną i medycyną pola walki (konieczność synchronizacji w obrębie szkoleń i działań) to tylko jedne z kluczowych przyczyn.

Celem pracy jest, jak sformułowała to Doktorantka we wstępie dysertacji, „Analiza i ocena wpływu nowych technologii na praktyczne kształcenie studentów kierunku pielęgniarstwo w opinii studentów Akademii Białskiej Nauk Stosowanych studiów I i II stopnia”. Osiągnięcie celu głównego oparła Autorka doktoratu o realizację łącznie sześciu celów szczegółowych: po pierwsze, dokonanie analizy kompetencji społecznych wynikających z realizacji zajęć w ramach MCSM, po drugie, analizę przyczyn występowania sytuacji trudnych w trakcie realizacji zajęć w MCSM, po trzecie analizę sytuacji najbardziej stresujących w pracy z symulatorem pacjenta, po czwarte, próbę identyfikacji barier, które generują uczestnictwo w zajęciach w MCSM, po piąte, analizę korzyści w obszarze praktycznego kształcenia w ramach MCSM i po szóste analizę poziomu zaufania studentów pielęgniarstwa do nabywania kompetencji w oparciu o wykorzystanie nowych technologii.

Wstęp dysertacji oprócz dość wnikliwego przedstawienia kontekstu dysertacji pełni jednocześnie rolę rozdziału teoretycznego metodologicznego. W jego dalszej części Doktorantka sformułowała łącznie 9 hipotez, a następnie 12 pytań badawczych, choć kolejność przedstawiania powinna być raczej odwrotna. Najpierw bowiem stawiamy pytania badawcze, a następnie hipotezy. Do uwag w tej części odniosę się w dalszej części recenzji. We wstępie przedstawiła również metodę, technikę i narzędzie badawcze, które zdecydowała się wykorzystać w przeprowadzeniu badań oraz etapy procesu badawczego.

Rozpoczynając ocenę niniejszej rozprawy od części teoretycznej: rozważania na temat analizy oraz oceny wpływu nowych technologii na praktyczne kształcenie studentów na kierunku pielęgniarstwo w opinii studentów I i II stopnia Akademii Podlaskiej Nauk Stosowanych zawarła Doktorantka w ramach trzech pierwszych, dość obszernych i rozbudowanych pod względem struktury rozdziałów.

Rozdział pierwszy pt.: „Innowacje i nowe technologie w ujęciu interdyscyplinarnym - problematyka i podstawowe pojęcia” złożony jest z czterech punktów i towarzyszących im podpunktów uzupełniających. Przedstawia wieloaspektowe ujęcie innowacji z perspektywy różnych dziedzin m.in. socjologii, komunikacji społecznej, zarządzania, biznesu i ekonomii. W rozdziale tym została również przedstawiona charakterystyka polityki dotyczącej inicjowania, tworzenia i wdrażania innowacji w Polsce i na świecie (wybranych państw).

Jednym z istotnych aspektów zarysowanych przez Doktorantkę w tej części jest również kwestia nakładów finansowych koniecznych/generowanych na badania oraz rozwój. Doktorantka zgłębiając ten problem w rozdziale pierwszym skupiła się szczególnie na nakładach finansowych przeznaczanych na Monoprofilowe Centra Symulacji Medycznej (MCSM), będące przedmiotem dysertacji. W dalszej części rozdziału zostały przedstawione rozważania na temat pojęcia innowacji, nowych technologii jako ich rodzaju oraz wirtualnej rzeczywistości, w tym sztucznej inteligencji i tzw. rzeczywistości rozszerzonej. Osobny wątek stanowi koncepcja dyfuzji innowacji w ujęciu E. M. Rogersa i czynniki ją determinujące jako podstawa teoretyczna do czynionych analiz w części empirycznej.

W rozdziale drugim pt.: "Symulacja, sztuczna inteligencja i uczenie maszynowe. Fenomen socjologiczny i potencjał do zastosowań" został przedstawiony interdyscyplinarny przegląd definicji dotyczących symulacji w ujęciu ogólnym oraz w kontekście nowych technologii z uwzględnieniem blasków i cieni wdrażania oraz rozwoju tej formy innowacji w ramach nowych technologii w różnych dziedzinach życia. Osobne punkty poświęcone są w tym rozdziale na rozważania dotyczące sztucznej inteligencji oraz uczenia maszynowego z ustosunkowaniem się do głównego problemu pracy.

Kolejny trzeci rozdział pt.: „Historia, rozwój i modele pielęgniarstwa w Polsce i na świecie w kontekście Monoprofilowych Centrów Symulacji Medycznej (MCSM)” przedstawia szczegółowo charakterystykę kształcenia na kierunkach pielęgniarstwo w odniesieniu do jego specyfiki, ról i modeli pielęgniarstwa w Polsce i na świecie. W aspekcie propozycji międzynarodowych zostały przedstawione rozwiązania funkcjonujące w trzech krajach: Chinach, Stanach Zjednoczonych i Szwecji. Jest również dwukrotnie poruszony wątek zaufania i ryzyka w świecie nowych technologii – bardzo istotnego skądinąd aspektu w kontekście tematu pracy. Ostatni rozbudowany punkt tego rozdziału dotyczy rysu historycznego dotyczącego symulacji opartej o technologię i jej roli w dydaktyce na kierunku pielęgniarstwo oraz szczegółowego opisu dotyczącego charakterystyki i roli Monoprofilowych Centrów Symulacji Medycznej (MCSM) w Polsce oraz specyfiki MCSM w Akademii Białskiej Nauk Stosowanych w Białej Podlaskiej.

Rozdział czwarty pt.: „Wpływ nowych technologii na praktyczne kształcenie pielęgniarzek w opinii studentów Akademii Białskiej Nauk Stosowanych – wyniki i analiza badań” ma charakter strictly empiryczny. Przedstawia charakterystykę badanych względem przyjętych zmiennych do analizy, środowisko wykreowane przez Monoprofilowe Centra

Symulacji Medycznej (MCSM) w kontekście kompetencji społecznych i zaufania do nowych technologii, a następnie rozbudowany punkt dotyczący korzyści i ryzyk, barier oraz trudności związanych tą formą kształcenia. Rozdział wieńczą wnioski z badań oraz zakończenie.

Do pracy została załączona również, jak wspomniałam na wstępie, obszerna bibliografia, netografia, wykaz innych źródeł oraz akty prawne, wykaz tabel, rycin oraz rysunków, jako aneks - ankieta i streszczenia w języku polskim i angielskim.

Oceniając przedłożoną rozprawę oraz jej części składowe jestem zobligowana do zwrócenia uwagi na pewne jej słabości, które Autorka rozprawy może przy włożeniu adekwatnego do potrzeb wysiłku usunąć, uzupełnić lub poprawić. Należy to bezwzględnie zrobić, gdyby Doktorantka chciała w przyszłości opublikować swoją rozprawę doktorską.

Przyglądając się spisowi treści i strukturze pracy – przedłożona praca jest spójna, rozbudowana pod względem struktury i staranna, widać w niej zaangażowanie Doktorantki w analizowany temat, erudycję w zakresie literatury przedmiotu oraz dojrzałość Autorki pracy – badacza, którą trudno nie dostrzec zwłaszcza w części teoretycznej, ale także wnioskach w części empirycznej. Tu wyraźnie widać duże doświadczenie praktyczne Doktorantki odnośnie analizowanego obszaru.

Kontynuując ocenę dysertacji mgr Agnieszki Dymickiej dotyczącą struktury pracy chciałam w pierwszej kolejności podkreślić, że zaproponowany przez Doktorantkę spis treści jest logiczny i zasadniczo zachowuje względną równowagę pomiędzy częścią teoretyczną a empiryczną pracy. Nie jest to powszechne w rozprawach doktorskich czy nawet habilitacyjnych. W przedłożonej do recenzji dysertacji jest to jeden rozdział, nie zaburzający proporcji całości pracy, ale posiadający pewne mankamenty strukturalne, o których w dalszej części recenzji.

Odnośnie samej budowy struktury pracy, nie mam w zasadzie żadnych zastrzeżeń, zwłaszcza jeśli chodzi o trzy rozdziały teoretyczne. Spis treści stanowi logiczny ciąg zbudowany od ogółu do szczegółu, tak jak to powinno wyglądać. Natomiast zdecydowanego uporządkowania i przez to także dopracowania wymaga rozdział czwarty metodologiczno-empiryczny. Patrząc na jego spis treści wyraźnego oddzielenia wymagają moduły problemowe sformułowanie w pytaniach badawczych i hipotezach, tymczasem przykładowo korzyści, ale także bariery, ryzyka, sytuacje trudne i stresujące zostały ujęte jako podpunkty w ramach punktu pt. „Korzyści wynikające z realizacji zajęć w Monoprofilowym Centrum Symulacji Medycznej w opinii badanych”. Niestety nie wszystko podpada pod te korzyści.

Można zatem i wg mnie należałoby przynajmniej te oba obszary rozdzielić lub dodać w tytule oprócz korzyści także bariery. Ale dla przejrzystości zdecydowanie proponuję to rozdzielić i przedstawić w dwóch osobnych punktach. Analiza będzie wówczas bardziej przejrzysta.

Jeśli chodzi o uwagi merytoryczne, przedłożona do oceny praca doktorska, nie jest niestety i od nich wolna. Nie jest ich wiele. Są to raczej sugestie. Do najważniejszych należą przede wszystkim uwagi dotyczące części teoretycznej, w tym metodologicznej. Pozwolę sobie na przedstawienie kilku najbardziej istotnych. Pierwsza uwaga dotyczy użytego w tytule pracy określenia „wpływ”. Nie do końca uważam adekwatnego w stosunku do treści pracy, przyjętych założeń metodologicznych i analizy empirycznej. Znacznie bardziej precyzyjnym byłoby zamiast tego zastosowanie określenia np. „oddziaływanie”. Badanie „wpływu” jest w punkcie wyjścia bardziej złożonym procesem badawczym. Wymaga często wzięcia pod uwagę przeprowadzenia np. badań podłużnych/ longitudinalnych (z natury bardziej czasochłonnych), uwzględnienia badania grupy na tzw. wejściu i wyjściu i wzięcia pod uwagę szeregu innych czynników. W analizie empirycznej ani założeniach metodologicznych tego rodzaju założeń nie poczyniono, trudno zatem mówić o badaniu „wpływu” w przedłożonej pracy. Rozumiem jednak, że użycie tego określenia jest wynikiem zastosowania zbyt dużego skrótu myślowego przez Autorkę dysertacji. Na przyszłość warto bardziej wnikliwie przyjrzeć się aspektom znaczeniowym używanych określeń i wprowadzić operacjonalizację kluczowych pojęć i terminów w części metodologicznej, tak by czytelnik miał jasność co Autorka miała na myśli używając ich w pracy.

Ta sama sytuacja przykładowo dotyczy użytego w pracy terminu „kompetencje społeczne”. Brakuje dookreślenia jak Autorka go definiuje, co rozumie, co wg niej wchodzi w skład „kompetencji społecznych” w znaczeniu, które użyła w pracy. Czy np. „kompetencje komunikacyjne”, które pojawiają się w ankiecie stanowią ich część? A jeśli tak, to co oprócz „kompetencji komunikacyjnych” wchodzi w skład „kompetencji społecznych”? W 3. rozdziale teoretycznym pkt 3.2 „Kształcenie na kierunku pielęgniarstwo w kontekście kompetencji społecznych i zaufania do systemów abstrakcyjnych” mowa głównie jest o „kompetencjach zawodowych”. W tab. 17 (s.131) „Model pielęgniarki XXI wieku” są wymienione m.in. przykładowe cechy, które można byłoby zaliczyć do kanonu kompetencji społecznych osoby wykonującej zawód pielęgniarki, warto taką operacjonalizację uzupełnić w pracy. Próbę taką można odnaleźć dopiero w zakończeniu na s.301, gdzie Doktorantka pisze „Kompetencje społeczne tj. Praca zespołowa, komunikatywność czy orientacja na

pacjenta”. Kolejny wymagający doprecyzowania i poprawy problem dotyczy użytych pojęć i terminów odnośnie pytania w ankiecie o kwestię tego czy respondent odczuwał „barierę psychologiczną” w aspekcie różnych sytuacji również wymaga doprecyzowania i tzw. „przełożenia” pytania badawczego na język narzędzia badawczego a nie stosowania języka pytań badawczych w ankiecie. Ten sam aspekt dotyczy pojęcia „ufności”, również w ankiecie, a potem analizie. Rodzi się bowiem pytanie: ufności wobec kogo?/ lub czego? I w jakim aspekcie (np. wobec braku obaw przed kontaktem z technologią i/lub nowymi technologiami i umiejętnościami z korzystania z niej/nich, a może przed formą przekazu wiedzy, rzetelnością wiedzy etc.) Takich wymagających doprecyzowania pojęć i terminów pojawiających się w treści (dotyczy to części zarówno teoretycznej, jak i empirycznej) i w załączonej ankiecie jest oczywiście więcej. Wymieniłam przykładowe. Operacjonalizacja pojęć jest kluczowym etapem w dookreśleniu obszarów problemowych, stworzenia adekwatnego narzędzia badawczego, a potem przeprowadzenia uporządkowanej analizy. Warto się zatem i pod tym względem pochylić nad całością pracy, gdyby temat Autorka zmierzała kontynuować lub całość pracy opublikować. Temat jak wspomniałam na wstępie jest bardzo ciekawy i aktualny, warto rozważyć zatem ten wariant.

Uwagi do części empirycznej wyraziłam już na poziomie opisu zaproponowanej struktury pracy, ta część wymaga zdecydowanego uporządkowania i usystematyzowania analizy także w treści części metodologicznej pracy. Wystarczy kilka zabiegów porządkujących strukturę, co z pewnością wprowadzi już na tym etapie bardziej precyzyjny obraz na temat uzyskanych wyników badań i znajdzie odniesienie we wnioskach i w zakończeniu.

Dopracowania wymagają także przedstawione wnioski z badań sformułowane na dość dużym poziomie ogólności z określeniami „większość”, „więcej” etc. Większy porządek analityczny zawarty jest natomiast w zakończeniu oraz podsumowaniu badań całości pracy.

Osobnego dopracowania wymaga również język naukowy pracy i pojawiające się gdzieś tam ułomności z nim związane, wymagające rzetelnej korekty. Cała praca wymaga gruntownego przejrzania pod tym względem.

Recenzowana praca doktorska nie jest również wolna od występujących powtórzeń, błędów gramatycznych, stylistycznych, czy błędów edytorskich. Nie jest ich wiele w recenzowanej pracy, tym niemniej również i pod tym względem całą pracę należy dokładnie sprawdzić i nanieść stosowne poprawki. Dopracowania wymaga również interpunkcja zwł. w

tekście ciągłym, sporadycznie w przypisach, w całej pracy. Radziłabym przejrzeć i skorygować tekst rozprawy również i pod tym kątem.

W usunięciu wskazanych potknięć, błędów, braków z pewnością pomocna będzie współpraca z doświadczonym korektorem lub korektorką. Dopracowanie pracy pod tym względem jest konieczne, zwłaszcza gdyby Doktorantka miała w planach opublikowanie rozprawy.

Pragnę w tym miejscu podkreślić, że powyższe krytyczne uwagi nie ujmują ogromu pracy Doktorantki włożonej w badania oraz analizy zarówno w części teoretycznej, jak i analizy materiału empirycznego rozprawy. Pozytywnie oceniam przedłożoną do oceny rozprawę, uważając ją za interesującą i przedstawiającą raczej słabo zbadany na rynku polskim temat. Na uznanie zasługują obie części pracy – teoretyczna i analityczna. W przygotowanie obu Autorka włożyła z pewnością sporo pracy. Wskazuje na to ich staranność, dobór literatury, logiczny tok analizy, miejscami jednak wymagający pogłębienia, dopracowania i uporządkowania, zwłaszcza w części metodologicznej stanowiącej ramy analizy oraz empirycznej. Tę uwagę warto przemyśleć i zastosować w trakcie przygotowywania dysertacji do publikacji.

Podsumowując, w związku z tym, że recenzowana praca doktorska spełnia ustawowe kryteria stawiane rozprawom doktorskim, wnoszę o dopuszczenie Pani Mgr Agnieszki Dymickiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof. UW dr hab. Barbara Wiśniewska-Paź  
Zakład Socjologii Bezpieczeństwa i Edukacji  
Instytut Socjologii  
Uniwersytet Wrocławski

